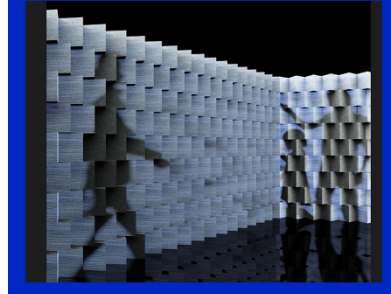

ΗΜΕΡΙΔΑ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

μερίδα ΧΩΡΟΣ &
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

23 Μαΐου 2025

Συνδιοργάνωση : Σχολής Αρχιτεκτόνων Πολυτεχνείου Κρήτης
και Τμήματος Ψυχολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης
Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου (ΚΑΜ) Χανιά
23 Μαΐου 2025, ώρα 9:30 πμ

Είσοδος ελεύθερη

οργανωτική επιτροπή :

Κωστής Ουγγρίνης, Μανόλης Τζανάκης, Δήμητρα Χατζησάββα, Ειρήνη Καμαράτου

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

10:00-11:30 πρώτη θεματική ενότητα :
ΨΥΧΙΚΕΣ ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Νικόλαος Πεγιούδης

Επίκουρος Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης

Διάλογοι αρχιτεκτονικής και ψυχολογίας στη Γερμανία των αρχών του 20ού αιώνα: από την έννοια του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ως Gestaltung στην ψυχολογία Gestalt

Στις αρχές του 20ου αιώνα, στον γερμανόφωνο κόσμο της αρχιτεκτονικής εμφανίζεται ο όρος *Gestaltung* για να ορίσει τις πολλαπλές εφαρμογές του αρχιτεκτονικού και βιομηχανικού σχεδίου και να υπογραμμίσει την καλλιτεχνική διάστασή του, σε αντίθεση με τον όρο *Zeichner*, ο οποίος προσδιόριζε τον σχεδιαστή (το υποκείμενο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ή τον σχεδιαστή που απασχολούνταν στον βιοτεχνικό/βιομηχανικό τομέα). Κατ' αντιστοιχία, ο αρχιτέκτονας ως σχεδιαστής-ερευνητής των δυνατοτήτων και των εφαρμογών του σχεδίου ονομάζεται ως *Gestalter*. Οι εξελίξεις αυτές κορυφώνονται με την ίδρυση του *Deutscher Werkbund*, της εθνικής ομοσπονδίας αρχιτεκτόνων και βιοτεχνικών επιχειρήσεων που θα εμπνεύσουν τον μοντέρνο αρχιτεκτονικό και βιομηχανικό σχεδιασμό στη Γερμανία, αλλά κι εκτός των συνόρων της. Την ίδια περίπου περίοδο, αναπτύσσεται στον γερμανόφωνο κόσμο και η σχολή Gestalt της ψυχολογίας, η οποία προτάσσει μια ολιστική προσέγγιση της ανθρώπινης εμπειρίας εστιάζοντας στην εξέταση της συνάρτησης του νοητικού, συναισθηματικού και κοινωνικού κόσμου ενός ατόμου. Η θεωρία Gestalt ξεκινά από τις μορφές ή τις δομές που θεωρούνται ως πρωτογενή δεδομένα. Το ουσιαστικό πρόβλημα για τη θεωρία Gestalt θα είναι να αναζητήσει την προέλευση των μορφών από τα στοιχεία και να καθορίσει, μέσω της εμπειρίας, τους όρους αυτών των μορφών και τους νόμους του μετασχηματισμού τους.

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να εξετάσει τη σχέση της θεωρίας Gestalt, όπως αυτή αναπτύχθηκε και θεμελιώθηκε από την επιστήμη της ψυχολογίας, με τις

σύγχρονες της εξελίξεις στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, δηλαδή την μελέτη της πρωτογενούς φόρμας, των ποιοτήτων και των δυνατοτήτων της, όπως προσεγγίστηκε μέσα από το Werkbund (με αποκορύφωμα τη συζήτηση γύρω από την καθιέρωση καθολικών τύπων σχεδίου – Typisierung) και αργότερα από σχολές όπως το Bauhaus (για παράδειγμα τη μελέτη των μορφών στα προπαρασκευαστικά μαθήματα του ιδρύματος). Μέσα από αυτήν την διερεύνηση, επιχειρείται μια αξιολόγηση της επίδρασης της επιστήμης της ψυχολογίας στη θεωρητική συγκρότηση της μοντέρνας ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής.

Ηλίας Οικονόμου

Επικουρος Καθηγητής, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Οργανωτικές αρχές των πεδίων φωτισμού και η χρήση του φωτισμού σε πραγματικά και εικονικά περιβάλλοντα

Το ανθρώπινο αντιληπτικό σύστημα οργανώνει τα διαφορετικά πεδία φωτισμού επιφανειών του οπτικού μας πεδίου με ιδιαίτερη ευκολία. Για αυτήν τη διεργασία χρησιμοποιούνται κλασσικοί κανόνες ομαδοποίησης της Γκεστάλτ θεωρίας. Ακόμη πιο εντυπωσιακό είναι το ότι το σύστημα επιτυγχάνει μια σχετικά μεγάλη αντιληπτική σταθερότητα χρωμάτων, παρότι οι επιφάνειες μπορεί να βρίσκονται σε πολύ διαφορετικά φωτισμένες περιοχές και ως εκ τούτου, η χρωματική κλίμακα να συμπιέζεται σημαντικά σε σχέση με την απόλυτη φωτεινότητα των επιφανειών. Επιστήμονες και καλλιτέχνες σε διάφορα πεδία χρησιμοποιούν τις παραπάνω αρχές με εμπειρικό τρόπο συνήθως, ώστε να τονίσουν για παράδειγμα μια γωνία σε ένα σαλόνι ή έναν πίνακα ζωγραφικής σε ένα μουσείο με τη χρήση έντονου φωτισμού (spotlight). Εδώ θα παρουσιαστούν δεδομένα από τα πεδία της χρωματικής αντίληψης που θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση της μεθόδου που πρέπει να ακολουθείται για την ιδανική εφαρμογή του φωτισμού τόσο σε πραγματικά όσο και σε εικονικά περιβάλλοντα.

Άννα Καραγιάννη

Επικουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης

Χώρος, αντίληψη και νέες Πραγματικότητες : Ο σχεδιασμός ως μέσο διαμόρφωσης της ανθρώπινης εμπειρίας

Η σύζευξη του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού με τη νευρολογία και την ψυχολογία αναδεικνύει τη δυναμική του χώρου ως ενεργού παράγοντα στην ανθρώπινη εμπειρία. Χωρικές παράμετροι όπως το φως, τα υλικά, το χρώμα και ο ήχος, αποδεικνύονται καθοριστικές για την αισθητηριακή διέγερση, επηρεάζοντας άμεσα την προσοχή, τη μνήμη και την αλληλεπίδραση του χρήστη με τον χώρο. Στην ερευνητική διαδικασία που παρουσιάζεται, οι παραπάνω παράμετροι μελετώνται όχι ως σταθερές, αλλά ως δομικά στοιχεία ενός νέου είδους χώρου που επηρεάζει και επηρεάζεται.

Οι ψηφιακές και διαδραστικές τεχνολογίες –όπως η επαυξημένη και η εικονική πραγματικότητα– προσφέρουν σήμερα τη δυνατότητα κατασκευής σύνθετων χωρικών εμπειριών, οι οποίες επιτρέπουν την προσομοίωση της ανθρώπινης αντίληψης και την επαύξηση της εμπειρίας. Οι τεχνολογίες αυτές χρησιμοποιούνται ως μέσα αναπαράστασης, αλλά και ως γνωστικά εργαλεία που υποστηρίζουν τη δημιουργία προσαρμοσμένων ανθρωποκεντρικών περιβαλλόντων.

Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζεται η εκπαιδευτική διαδικασία του κατ' επιλογήν

μαθήματος «Ψηφιακές διαδραστικές τεχνολογίες στον Αρχιτεκτονικό σχεδιασμό» της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πολυτεχνείου Κρήτης. Μέσα από θεωρητικές προσεγγίσεις, διαδραστικά εργαλεία και πειραματικές εφαρμογές, αναδεικνύεται η δυνατότητα των νέων τεχνολογιών να λειτουργήσουν ως πεδία προσομοίωσης, παρατήρησης και κατανόησης της σχέσης του ανθρώπου με το δομημένο περιβάλλον. Η διδακτική και ερευνητική διαδικασία που αναπτύσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος, συμβάλλει στην ανάδυση νέων στρατηγικών σχεδιασμού, οι οποίες ενσωματώνουν τη συναισθηματική, αισθητηριακή και μνημονική διάσταση της εμπειρίας του χώρου. Τα αποτελέσματα της διερεύνησης είναι πολυεπίπεδα και εκτείνονται από εφαρμογές επαυξημένης πραγματικότητας και βιωματικές εμπειρίες εικονικού χώρου, έως πειραματισμούς με σύνθετες νέες πραγματικότητες, οι οποίες –μέσω της προσομοίωσης– συμβάλλουν στον επαναπροσδιορισμό της αρχιτεκτονικής σύνθεσης ως διαδικασίας εμπειρικής κατανόησης και σχεδιαστικού αναστοχασμού.

Κωστής Ουγγρίνης

Καθηγητής Σχολής Αρχιτεκτόνων, Αντιπρύτανης Έρευνας και Καινοτομίας
Πολυτεχνείου Κρήτης

Νευροαρχιτεκτονική και Χωρική Αντίληψη

Η βιωματική διάσταση της αρχιτεκτονικής οδηγεί στον μετασχηματισμό του «χώρου», μιας κυρίως γεωμετρικής έννοιας σε «τόπο». Πρόκειται για μια εξέλιξη της έννοιας του χώρου, η οποία εμπεριέχει νόημα και φέρει σημαίνοντα και σημαινόμενα στοιχεία για τους ανθρώπους που τον βιώνουν. Ο μηχανισμός αυτού του μετασχηματισμού έχει απασχολήσει τη φιλοσοφία και τη θεωρία της αρχιτεκτονικής. Μέσα από τα εργαλεία και τη μεθοδολογία της γνωστικής ψυχολογίας και ειδικότερα της χωρικής αντίληψης, όσο και μέσα από την έρευνα της νευροεπιστήμης δίνεται η επιπλέον δυνατότητα για την καλύτερη κατανόηση των μηχανισμών αυτού του μετασχηματισμού. Από αυτή την κατανόηση, οι αρχιτέκτονες μπορούν να εμπλουτίσουν τα εργαλεία που χρησιμοποιούν, να διευρύνουν τους στόχους που θέτουν και να επιδιώξουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στην ανθρώπινη καθημερινότητα με το έργο τους. Σε αυτό το πλαίσιο, θα παρουσιαστούν μια σειρά από ερευνητικές προσπάθειες, που επιδιώκουν να ενισχύσουν την ενσωμάτωση νέων εργαλείων και μεθοδολογιών στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, ώστε η αρχιτεκτονική παραγωγή να απευθύνεται πιο συνειδητά στο πώς γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο και με ποιους τρόπους τον επηρεάζει.

12:00-13:00 ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΣ ΟΜΙΛΗΤΗΣ

Réginald Blanchet - Ρεζινάλντ Μπλανσέ

Ψυχαναλυτής, Μέλος της Παγκόσμιας Ψυχαναλυτικής Εταιρείας (AMP) και της Νέας Λακανικής Σχολής (NLS), Μέλος της Ελληνικής Εταιρείας της NLS και διδάσκων της Ακαδημίας Κλινικών Σπουδών της Αθήνας (ΑΚΣΠΑ)

Η Κλινική του Κοινωνικού Χώρου – Η γειτονία και τα προβλήματά της

Η γειτονία συνεπάγεται το μοίρασμα ενός κοινού χώρου, ιδίως ενός συλλογικού χώρου κατοικίας. Η επικράτεια είναι επομένως ζωτικής σημασίας. Έχει διπλό

καθορισμό. Είναι, αφενός, η επικράτεια που ορίζεται από τον χώρο της κατοικίας τον οποίο μοιράζονται όλοι όσοι κατοικούν εκεί. Από την άλλη πλευρά, είναι η επικράτεια που αναλογεί στον καθένα κάτοικο ξεχωριστά και ορίζει το «σπίτι» του μέσα στο συλλογικό. Ένα *σύνορο* διαχωρίζει τους δύο χώρους αλλά και επίσης τους αρθρώνει τον έναν με τον άλλο. Συνεπάγεται έναν τρόπο σχέσεων που ορίζει επακριβώς *η γειτονία*. Η γειτονία είναι ο τρόπος συνύπαρξης των «γειτόνων», δηλαδή των κοντινών-ξένων που συγκροτούν κοινότητα με βάση δεσμούς λιγότερο ή περισσότερο αδύναμους ή ισχυρούς. Οι σχέσεις γειτονίας υπόκεινται σε κανόνες συγκατοίκησης που ισχύουν για όλους. Είναι όμως και θέμα της κοινωνικότητας, που επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του καθενός στις σχέσεις του με τους άλλους συγκατοίκους. Καθορίζει τον *κοινωνικό* χώρο στο βαθμό που θεμελιώνεται στην υλικότητα του *φυσικού* χώρου της επικράτειας.

Η κοινωνικότητα των σχέσεων γειτονίας, με κάποιον τρόπο, παραμένει πάντοτε προβληματική. Είναι αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «προβλήματα γειτονίας». Παίρνοντάς τα ως βάση, μπορούμε να αναδείξουμε τα στοιχεία μιας *κλινικής της γειτνίασης*, δηλαδή του υποκειμενικού καθεστώτος που εμπλέκεται στον τρόπο με τον οποίο οι σχέσεις γειτονίας βιώνονται από τους κατοίκους ενός κοινού χώρου. Το μαρτυρούν όταν ερωτώνται κατά τη διενέργεια εξειδικευμένων ερευνών. Αυτό είναι που έχουμε την πρόθεση να δείξουμε χρησιμοποιώντας τα εμπειρικά δεδομένα που παρέχουν αυτές οι έρευνες, τις οποίες θα υποβάλουμε σε μια ανάγνωση υπό το πρίσμα των πλαισίων της λακανικής θεωρίας του κοινωνικού δεσμού.

13:30 - 15:30 δεύτερη θεματική ενότητα: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Δήμητρα Χατζησάββα

Καθηγήτρια, Σχολής Αρχιτεκτόνων Πολυτεχνείου Κρήτης

Χωρικά όρια και η ψυχική ζωή - πού να σταθώ σε σχέση με τον άλλο

Οι πόλεις και τα κτίρια είναι το πλαίσιο σχηματισμού της καθημερινής εμπειρίας που σήμερα δέχεται ισχυρές μεταβολές. Τόσο το δομημένο περιβάλλον, όσο και οι σχέσεις με τον άλλο, βρίσκονται μπροστά σε θεμελιώδεις μεταλλάξεις. Η συλλογική εμπειρία μετατοπίζεται σταδιακά από την πόλη στη σφαίρα των ψηφιακών μέσων δημιουργώντας σύνθετες σχέσεις ανάμεσα στην ιδιωτική και τη συλλογική ζωή. Αυτή η πολυπλοκότητα, από τη μία επιτρέπει απελευθερωτικά ανοίγματα στους τρόπους συνύπαρξης, ταυτόχρονα όμως οδηγεί στην αμυντική αναδίπλωση και στον έλεγχο του διαφορετικού. Η εισήγηση θα εξετάσει αυτά τα ζητήματα μέσα από τρεις σύντομες ενότητες.

ιδιωτικός χώρος - πίσω από την κλειστή πόρτα

Η κατοικία συνιστά το κατεξοχήν χωρικό αρχέτυπο της σωματικής μας σχέσης με τον χώρο, εκεί εκδιπλώνονται οι οικείες σωματικές τελετές, είναι το πιο κοντινό κέλυφος προς το μητρικό σώμα. Στεγάζει τη χωρική εκφορά των ατομικών και γονεϊκών προσδοκιών, τις ταυτίσεις και τις βαθιά δομημένες παθολογίες τους, είναι διαποτισμένη από σχέσεις με τον εαυτό και τους άλλους που διαμορφώνουν την προσωπική μας βιογραφία. Ο οικιακός χώρος λειτούργησε την εποχή της πανδημίας ως χώρος αναγκαστικής συνύπαρξης, επενδύθηκε με τηλε-λειτουργίες της συλλογικής ζωής μεταλλάσσοντας δραστικά τη σχέση του δημόσιου με το ιδιωτικό.

δημόσιος χώρος - κοινωνικές και ψυχικές οριοθετήσεις συνύπαρξης

Ο αστικός δημόσιος χώρος δεν είναι πλέον ο κυρίαρχος τόπος της δημόσιας συζήτησης, η κοινότητα διαμορφώνεται μέσα από δεσμούς που στηρίζονται σε εξω-χωρικά κοινωνικά φαινόμενα. Η επιλεκτική κοινωνικότητα σε διαδικτυακά μέσα, το μοίρασμα της κοινής εικόνας και των καταναλωτικών αντικειμένων, επενδυμένα φαντασιακά, λειτουργούν συχνά ως υποκατάστατα της συλλογικής ταυτοποίησης και του ανήκειν. Ο δημόσιος χώρος ωστόσο, εξακολουθεί να ρυθμίζει την ενσωμάτωση ή την ανάδειξη του διαφορετικού, αποτρέπει ή επιτρέπει διαχωριστικές οριοθετήσεις και συναντήσεις, οργανώνει αυτό που εκτίθεται αλλά και που αποκρύπτεται στο συλλογικό βλέμμα.

ψυχικές διαστάσεις στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση - η εποχή της ΤΝ

Η πανδημία ενέτεινε την εξάρτηση από τα ψηφιακά μέσα με συνέπεια τον εθισμό στη ναρκισσιστική υπερέκθεση. Οι ψηφιακές πλατφόρμες και οι εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης ενίσχυσαν περαιτέρω τη διανοητική απομόνωση, περιόρισαν την ερευνητική αυτενέργεια και την κριτική εμβάθυνση, διαμορφώνοντας επιπρόσθετες δυσκολίες στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οδήγησαν δηλαδή σε μια εκτεταμένη δυσφορία απέναντι στη δημιουργική δέσμευση και την ανάληψη ορίων, ώστε να δημιουργηθούν δεσμοί γνωσιακής χαράς και συνεξέλιξης στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Η αρχιτεκτονική εκπαίδευση καλείται να συμβάλλει σε αυτή την κριτική επιλογή για την αλλαγή θέσης απέναντι στη γνώση, προτείνοντας ιδιαίτερους τρόπους ζωτικής συν-ύπαρξης έναντι του γενικευτικού λόγου και του αδιάφορου χώρου.

Μανόλης Τζανάκης

Καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος Ψυχολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Περί της χωροταξικής διάστασης της αναδιοργάνωσης των ψυχιατρικών υπηρεσιών: από το έγκλειστο σώμα στην εκτεθειμένη τρέλα

Για περισσότερο από δύο αιώνες, το ψυχιατρικό άσυλο αποτέλεσε τον κυρίαρχο θεσμό διαχείρισης της «ψυχικής ασθένειας» στον δυτικό κόσμο. Ο παρατεταμένος εγκλεισμός και ο χωροταξικός αποκλεισμός των τροφίμων των ασύλων συνιστούσαν εκ των πραγμάτων στρατηγικές εξοβελισμού, διαμορφώνοντας έναν διακριτό «τόπο της τρέλας». Το άσυλο δεν ήταν απλώς ένας υλικός χώρος θεραπευτικής παρέμβασης, αλλά επίσης ένας συμβολικός τόπος κοινωνικού στιγματισμού. Στο άσυλο παρήχθησαν τρόποι κατανόησης της ψυχικής οδύνης και ό,τι ερμηνεύτηκε ως ψυχική ασθένεια, εμπεδώνοντας έναν διαχωρισμό που υπερέβαινε την ιατρική πρακτική: παρήγαγε τρόπους κατανόησης και κανονιστικής ρύθμισης της απόκλισης. Η χωρική απομόνωση λειτουργούσε ως επιτελεστική πρακτική που συγκροτούσε την «τρέλα» ως διακριτή, αποκλίνουσα κατηγορία ύπαρξης, αποκόπτοντας τον «ασθενή» από το κοινωνικό σώμα. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, η ίδια η υποκειμενικότητα των εγκλείστων, το πώς βιώνουν, εκφράζουν και κατανοούν τον εαυτό τους, καθοριζόταν από τον εγκλεισμό και τους κανόνες του ιδρυματικού χώρου, σε ένα καθεστώς πειθάρχησης, εσωτερίκευσης της παθολογικής ταυτότητας και αποκοπής από τον κοινωνικό ιστό.

Η ψυχιατρική μεταρρύθμιση του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα, και ειδικά η στροφή προς την κοινοτικά προσανατολισμένη φροντίδα, συνεπάγεται μια ριζική αναδιάρθρωση αυτής της χωρικής και συμβολικής τάξης. Η αποϊδρυματοποίηση δεν συνίσταται απλώς στην κατάργηση του ασύλου, αλλά και στην αναπλαισίωσή του πού και του πώς νοείται και αντιμετωπίζεται η «ψυχική ασθένεια», κατ' αντιπαραβολή πλέον με την «ψυχική υγεία». Η «επανένταξη» των εγκλείστων στον οικιστικό ιστό και η αποκέντρωση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας μετασχηματίζουν το κοινωνικό βλέμμα, φέρνοντας την ψυχική οδύνη σε καθημερινή εγγύτητα. Το σώμα του

πάσχοντος δεν εγκλείεται πλέον, αλλά εκτίθεται, καθίσταται δυνάμει ορατό, επιτελώντας την όποια «απόκλισή του» στον δημόσιο χώρο και, ταυτόχρονα, ενσωματώνεται σε νέες πρακτικές κανονικότητας.

Η ανακοίνωση αναδεικνύει τη χωρική διάσταση της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης με αφετηρία το παράδειγμα της Κρήτης. Η μετατόπιση από τον ιδρυματικό εγκλεισμό στη χωρική διάχυση των υπηρεσιών ανασχηματίζει όχι μόνο τις υλικές μορφές περίθαλψης, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους η ψυχική διαταραχή βιώνεται, γίνεται αντιληπτή και σημασιοδοτείται κοινωνικά.

Αλέξανδρος Βαζάκας

Αναπληρωτής Καθηγητής, Κοσμήτορας Σχολής Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης

Μαρία Μανδαλάκη Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Σχολής Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης

Αλέξης Τζομπανάκης

Καθηγητής, Σχολής Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης

Η ζωή ανάμεσα στους τοίχους: Σχεδιάζοντας με την κίνηση, το βλέμμα και το συμβάν

Τόσο η δημιουργία όσο και η αντίληψη της αρχιτεκτονικής στηρίζονται στη σωματική εμπειρία κατά την κίνηση στον χώρο. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το αρχιτεκτονικό έργο είναι από μια άποψη ένα «μοντάζ» από χωρικές εμπειρίες που ξεκινούν από το σχεδιαστήριο του αρχιτέκτονα ως αλληλουχίες κάδρων και με κάποιον - όχι απόλυτα ελεγχόμενο - τρόπο, εγγράφονται στην αντίληψη του επισκέπτη-χρήστη. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, μπορούν να ευνοήσουν ματιές, τυχαίες συναντήσεις, κοινωνικές επαφές και συμβάντα.

Η εισήγηση πραγματεύεται τη δυνατότητα του σχεδιασμένου χώρου να "ευνοεί" κοινωνικές σχέσεις, ή, ακόμα και τη δυνατότητα του αρχιτέκτονα να χειρίζεται τις δυνάμει αυτές σχέσεις ως συνθετικό εργαλείο. Τη δυνατότητά του δηλαδή, να χρησιμοποιήσει τα «υλικά» εργαλεία ιεράρχησης του χώρου ώστε να παράξει «άυλες» συνάψεις: σχέσεις και εγγραφές στο συνειδητό και το υποσυνείδητο των υποκειμένων που βιώνουν τον σχεδιασμένο χώρο. Οι σχέσεις αυτές, ειδικά όσον αφορά στον δημόσιο χώρο, αποτελούν έναν από τους ουσιαστικότερους στόχους της αρχιτεκτονικής, αυτής τουλάχιστον που επιθυμεί να αγγίξει το κοινό της.

Η εισήγηση προσεγγίζει την κοινωνική διάσταση του δομημένου χώρου μέσα από παραδείγματα δημόσιων χώρων σχεδιασμένα από τους γράφοντες. Αναδεικνύει σχεδιαστικές προτάσεις στις οποίες η οιονεί και οριοθετημένη κοινωνική επαφή αποτελεί κύρια συνθετική παράμετρο και δομεί ολόκληρη τη σχεδιαστική πρόταση.

Οι προτάσεις δεν έχουν σχεδιαστεί με βάση κάποια συγκεκριμένη θεωρία ως οδηγό. Η εισήγηση θέτει τις προτάσεις υπό το «βλέμμα» της θεωρίας του Δανού Αρχιτέκτονα και καθηγητή Jan Gehl σε σχέση με τις «αναγκαίες προαιρετικές και επακόλουθες» δραστηριότητες στον δημόσιο χώρο, η οποία θεωρεί τη συχνότητα των πρώτων ως προϋπόθεση για τη δημιουργία των υπολοίπων.

Όλγα Θεμελή

Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ο κρίσιμος ρόλος της αρχιτεκτονικής των φυλακών στην τιμωρία ή την επανένταξη των κρατουμένων: από τη βαρβαρότητα του Πανοπτικού, στο ανθρωπιστικό νορβηγικό μοντέλο των campus

Η φυλακή αποτελεί το πιο αντιπροσωπευτικό ολοπαγές ίδρυμα ολοκληρωτικού - περικλειστού χαρακτήρα. Ο Goffman ονομάζει «ολοπαγή ιδρύματα» (*“total institutions”*) τα καταστήματα με περικλειστικό χαρακτήρα, ο οποίος συμβολίζεται στο φραγμό που αποκλείει τις κοινωνικές επαφές με τον έξω κόσμο. Επισημαίνει emphaticά ότι το κεντρικό χαρακτηριστικό των ολοπαγών ιδρυμάτων είναι η κατάρρευση των φραγμών που συνήθως διαχωρίζουν διαφορετικές σφαίρες της ζωής. Έτσι, ενώ σε συνθήκες ελευθερίας το άτομο τείνει να κοιμάται, να παίζει και να εργάζεται σε διαφορετικούς χώρους, με διαφορετικούς συμμετέχοντες, κάτω από διαφορετικές αυθεντίες και δίχως ένα ορθολογικό σχέδιο, σε χώρους εγκλεισμού, αυτή η βασική κοινωνική ρύθμιση καταλύεται. Σε αυτό το διαφοροποιημένο πλαίσιο, το οποίο υπηρέτησε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η αρχιτεκτονική του Πανοπτικού, όλες οι εκδηλώσεις της ζωής διεξάγονται στον ίδιο χώρο και κάτω από την ίδια μοναδική αυθεντία, η οποία μπορεί να ελέγξει ανά πάσα στιγμή τα πάντα.

Ο εγκλεισμός «ετικετοποιεί». Οποιαδήποτε άλλη ιδιότητα υποχωρεί για να υπερισχύσει μόνο εκείνη «του φυλακισμένου», ενώ κάθε άλλο γνώρισμα, στοιχείο ή χαρακτηριστικό, του υπό κράτηση ατόμου, όπως π.χ το φύλο, την ηλικία, την ύπαρξη ασθένειας φυσικής ή ψυχικής, την εθνικότητά του, κ.ά., αγνοείται επιδεικτικά. Τα «Δεινά του εγκλεισμού» (*“Pains of imprisonment”*), τα οποία αναφέρονται στη στέρηση βασικών ανθρώπινων αγαθών, μπορεί να επιδεινώσει ή να μειώσει ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός των φυλακών. Όμοια, μπορεί είτε να συμβάλει ουσιαστικά στην επανένταξη, είτε αντίθετα να ενισχύσει τον τιμωρητικό χαρακτήρα της ποινής.

Ο ρόλος της αρχιτεκτονικής στην προστασία του προσωπικού χώρου και τη διαφύλαξη της ιδιωτικότητας είναι καθοριστικός. Επίσης η επιλογή των υλικών που θα χρησιμοποιηθούν, οι χώροι που θα προβλεφθούν (π.χ προαυλισμού, δραστηριοτήτων, κλπ.), η δυνατότητα ή μη, επαρκούς φυσικού φωτισμού και αερισμού καθώς και ο σχεδιασμός των κελιών/δωματίων διαμονής, είναι καθοριστικής σημασίας. Ιδιαίτερη είναι και η συμβολή του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού μιας φυλακής στη μείωση ή αύξηση των αυτοκτονιών κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής. Πολλά σύγχρονα ανθρωπιστικά μοντέλα το (π.χ το νορβηγικό μοντέλο των *campus*) αποδεικνύουν περίτρανα τα παραπάνω.

Ολυμπία Χατζοπούλου

Αρχιτέκτων μηχανικός ΑΠΘ - Πολιτικός Μηχανικός ΑΠΘ

Πολυετής παρακολούθηση σεμιναρίων λακανικής ψυχανάλυσης

Η κλίμακα στο έργο του Koolhaas - Το ανοίκειο και η έκλυση άγχους

Τα σύγχρονα έργα της αρχιτεκτονικής πρωτοπορίας εισάγουν τις τελευταίες δεκαετίες στο προσκήνιο την emphaticή χωρική και μορφολογική μεγέθυνση ως παράμετρο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, επιδιώκοντας συχνά με την επιβλητική κλίμακα την κυριαρχία μιας αρχιτεκτονικής πρότασης στον παγκόσμιο χάρτη. Η μεγέθυνση, και η κλίμακα της επιβολής νοσηματοδοτούνται ωστόσο, διαφορετικά από οραματιστές αρχιτέκτονες όπως ο Rem Koolhaas, ο οποίος με τον θεωρητικό του λόγο αλλά και το έργο του εισάγει τη μεγάλη κλίμακα (*bigness*) ως βασική παράμετρο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Σχεδιάζει και ενσωματώνει με την αρχιτεκτονική του την αστική πολυπλοκότητα με τη μεγάλη κλίμακα και επαναδιατυπώνει την έννοια της μοντερνιστικής διαφάνειας με διφορούμενο τρόπο, έννοιες που θα εξεταστούν στο έργο του με την παρούσα εισήγηση.

Θα συσχετιστούν με την έννοια του ανοίκειου στη μελέτη του Freud, καθώς και με την έννοια του αρχιτεκτονικού ανοίκειου σύμφωνα με τη μελέτη του Antony Vidler, ο οποίος στο βιβλίο του *Warped Space* προσέγγισε επίσης το ζήτημα των χωρικών στρεβλώσεων και τη σύνδεσή τους ιστορικά με τις χωρικές φοβίες. Ειδικότερα, η αίσθηση του ανοίκειου και η συμπαρουσία του με το οικείο στο έργο του Koolhaas θα διερευνηθούν σε συνάρτηση με τον χειρισμό της κλίμακας στον αρχιτεκτονικό

σχεδιασμό και με την πολυπλοκότητα της άρθρωσης των κτιριακών ενοτήτων στη λαβυρινθώδη δομή τους. Εκεί δηλαδή, όπου η κλίμακα του οικείου με το χαοτικό συμπλέκονται, και τότε δυνητικά υπάρχουν οι προϋποθέσεις για να μεταστραφεί η πρωτόγνωρη χωρική εμπειρία σε δυσφορία.

Η επιβολή της μεγεθυμένης κλίμακας, αλλά και η επιβολή της ανυπέρβλητης σαγήνης, αποτελούν παράλληλα, αφορμές για διερευνήσεις στις περιπτώσεις δύο εμβληματικών μορφών της Αρχιτεκτονικής και της Ψυχανάλυσης αντίστοιχα, του Le Corbusier και του Freud κατά την επίσκεψή τους στην Ακρόπολη. Η εισήγηση θα αρθρωθεί στις εξής βασικές ενότητες: Ο αρχιτέκτονας Rem Koolhaas και η μεγάλη κλίμακα (bigness) στο έργο του. Το ανοίκειο στη ψυχανάλυση. Χωρικές ιδιότητες - έκλυση δυσφορίας και άγχους.

Ντόρα Αλιγιζάκη

Ψυχολόγος, Υπ. Δρ. Τμήματος Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κλειστές μονάδες φροντίδας ηλικιωμένων και βίωμα του γηράσκειν. Πώς ο χώρος καλλιεργεί συνθήκες εγκλεισμού

Τα ολοπαγή ιδρύματα, σύμφωνα με τον Goffman, είναι εκείνα στα οποία «ένας μεγάλος αριθμός ατόμων που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση, είναι αποκομμένα από την ευρύτερη κοινωνία για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα και διάγουν μαζί μία έγκλειστη, τυπικά διευθυνόμενη καθημερινότητα». Από την άλλη πλευρά, οι σύγχρονες μονάδες φιλοξενίας ηλικιωμένων στην Ελλάδα, παρότι τείνουν τα τελευταία χρόνια να ακολουθούν περισσότερο γραμμές «ξενοδοχειακού» παρά «ιδρυματικού» τύπου φιλοξενίας, αποτελούν χώρους με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικής (ψηλούς φράχτες, κλειδωμένες πόρτες, κατασκευή σε χώρους μη-οικιστικών περιοχών, πανομοιότυπες κλίνες και διακόσμηση) τα οποία προωθούν αφενός την ομοιογένεια των χώρων της μονάδας και αφετέρου συντελούν στην αποκοπή των ατόμων από την κοινότητα. Σε αντίθεση με το ελληνικό μοντέλο, σε δομές φιλοξενίας ηλικιωμένων στη Σκανδιναβία και πιο συγκεκριμένα στη Νορβηγία, παρατηρούνται ανομοιογένειες στο χώρο, εξατομικευμένη διακόσμηση των δωματίων, καθώς και μονάδες ανοιχτές προς την κοινότητα (δίχως φράχτες, με ανοιχτή πρόσβαση στο επισκεπτήριο και ενταγμένα σε οικιστικές ζώνες). Στη συγκεκριμένη παρουσίαση, θα γίνει μία σύνδεση της αρχιτεκτονικής και του χώρου, με τα κλειστά κέντρα φροντίδας ηλικιωμένων στα δύο πολιτισμικά πλαίσια και κατ' επέκταση με το βίωμα των ίδιων των ενοίκων, καθώς γερνούν και διαβιώνουν εντός αυτών.

16:00-18:00 τρίτη θεματική ενότητα :

ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ

Αλέξης Τζομπανάκης

Καθηγητής, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης

Διαβαθμίσεις οικειότητας: Η αρχιτεκτονική της «κοινότητας» στη μετά τις κρίσεις Ισπανία

Οι μετασχηματισμοί που χαρακτηρίζουν την δημόσια σφαίρα τις τελευταίες δεκαετίες (συρρίκνωση και έλεγχος, μετατόπιση στον άυλο χώρο του διαδικτύου) καθώς και οι οικονομικές, υγειονομικές και πολιτικές επάλληλες κρίσεις, συμπάρευσαν και τον χώρο της κατοικίας. Η κατοικία, ο κατεχόμενη χώρος της εστίας, παρέλαβε τους μετασχηματισμούς αυτούς ως μοχλούς είτε καταπίεσης, είτε

απελευθέρωσης. Καταγράφονται, συνεπώς, στην αρχιτεκτονική έρευνα τη σχετική με την κατοικία, στρατηγικές οι οποίες αμβλύνουν τον διαχωρισμό μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χώρου με την ενίσχυση των χώρων μετάβασης.

Ειδικά στην Ισπανία, πληθαίνουν τα παραδείγματα συλλογικής κατοίκησης που συνιστούν μια σαφή αλλαγή σελίδας. Από τη μοντέρνα πόλη της «κοινωνίας», ελεγχόμενη από τον επιτελεστικό ρόλο της πολεοδομίας, μεταβαίνουμε προς μια συνθήκη «απελευθέρωσης» της μικροκλίμακας, με τις σύγχρονες τάσεις να επικεντρώνονται στην έννοια της «κοινότητας» και του «καθημερινού». Χωρικά, οι τάσεις αυτές επεξεργάζονται τον «ενδιάμεσο χώρο» ως χωρικό (και κατά συνέπεια ψυχικό) ρυθμιστή, συμβάλλοντας τα μάλα στην ισορροπημένη εξέλιξη των χώρων κατοίκησης.

Οι τάσεις αυτές, είτε εμπεριέχουν την αστικότητα σε κατάσταση λανθάνουσα (από το «έξω» προς το «μέσα»), είτε προεκτείνουν τον ιδιωτικό χώρο έως ότου αλληλεπικαλυφθεί/ταυτιστεί με τον ημιιδιωτικό/ημιδημόσιο χώρο (από το «μέσα» προς το «έξω»). Είτε δηλαδή εισαγάγουν την κλίμακα της πόλης στην κλίμακα της κατοικίας μέσω της ενίσχυσης των κοινόχρηστων χώρων, είτε ενισχύουν την «ανοικτότητα» της κατοικίας σε σχέση με το έξω αλλά και σε σχέση με τους χρήστες της. Έτσι ο ενδιάμεσος χώρος διευρύνεται, το «κατώφλι» μετατρέπεται σε μια ζώνη μετάβασης με ποικίλα χαρακτηριστικά και πολλαπλές αναγνώσεις που ενισχύουν τη συνύπαρξη αλλά και την «ορατότητα» (π.χ. σε ό,τι αφορά ζητήματα φύλου, απομόνωσης ηλικιακών ομάδων, κλπ.), καθώς επηρεάζουν και την οργάνωση του «τύπου» της κατοικίας και περιγράφουν μια διαφορετική σχέση με τον δημόσιο χώρο.

Αντώνης Πούλιος

Κλινικός Ψυχολόγος, τ. Διδάσκων Τμήματος Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Από τους χώρους του δρόμου και του κοινωνικού φαντασιακού στον κοινοτικό χώρο του Red Umbrella Athens

Η σεξεργασία είναι μια δραστηριότητα η οποία υπόκειται ανέκαθεν σε επιτήρηση· μια επιτήρηση που αντανakλούσε τις ρυθμίσεις του εκάστοτε πολιτισμού για τους έμφυλους προσδιορισμούς και τη σεξουαλικότητα όπως αυτές αρθρώνονταν μέσα από τους Λόγους και το κοινωνικό φαντασιακό. Είναι χαρακτηριστική η θέση που αποδίδεται στη σεξαργάτρια, σύμφωνα με την οποία λογίζεται είτε ως θύμα, είτε ως κίνδυνος, τόσο με την έννοια της «υγειονομικής βόμβας» όσο και με την έννοια αυτής που θα αποπλανήσει τον άνδρα ο οποίος εκλαμβάνεται ως εκ φύσεως σεξουαλικά ασυγκράτητος. Αντιστοίχως, στον σεξεργάτη επιφυλάσσεται η θέση του θύματος που εκμεταλλεύονται οι ομοφυλόφιλοι άνδρες ή η θέση του αρρενωπού «συνοδού» που εκμεταλλεύεται τη σεξουαλική «ασυδοσία» των ομοφυλόφιλων ανδρών. Αυτές οι ρυθμίσεις αντανakλώνται αλλά και επιτελούνται, μεταξύ άλλων, μέσα από τη διαμόρφωση των χώρων όπου λαμβάνει χώρα η σεξεργασία: από τις γειτονιές και τις πιάτσες μέχρι τα σπίτια στα οποία δουλεύουν τα σεξεργαζόμενα άτομα. Αυτοί οι χώροι διαμορφώνονται από το εκάστοτε μυθοσυμβολικό, δέχονται τις προβολές των κοινωνικών απωθημένων και, κατά συνέπεια, επιβάλλουν στα σεξεργαζόμενα άτομα συγκεκριμένους τρόπους ύπαρξης.

Επίσης, σε αντιστοιχία με τη φροϋδική θεωρία περί του συμπτώματος, καθίστανται το 'ένδοτικό όργανο' του κοινωνικού 'σώματος' μέσα από το οποίο θα επιστρέψει το κοινωνικό απωθημένο εν είδη συμπτώματος, συχνά με δαιμονοποιημένες διαστάσεις. Το Red Umbrella Athens ήταν μια πρωτοβουλία δημιουργίας ενός πραγματικού κοινοτικού χώρου που θα αποτελούσε κέντρο ημέρας για σεξεργαζόμενα άτομα στην Ομόνοια. Εν τούτοις, κατέστη και ένας φαντασιακός και συμβολικός χώρος που, υπό μια ψυχαναλυτική οπτική, διατέθηκε στα άτομα αυτά προκειμένου να τους δώσει την ευκαιρία να αναδιαπραγματευτούν την

υποκειμενικότητά τους και τον κοινωνικό δεσμό στον οποίον είχαν εγγραφεί, και ως τέτοιος παρουσιάζεται στη σημερινή εισήγηση.

Σοφία Τριλίβα

Καθηγήτρια, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Συσσίτια, ναοί, κοινωνικές υπηρεσίες και το “takeaway”

Σε αυτή την παρουσίαση θα εστιάσω στην προσφορά του φορέα παροχής συσσιτίου «Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης» του Δήμου Ρεθύμνης και στον οποίον έχω διερευνήσει τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των υπηρεσιών που παρέχει στους χώρους του. Το συσσίτιο προδιαθέτει τους πόρους του κοινωνικού κεφαλαίου μπορεί όμως να προσφέρει ένα μοντέλο αποεπαγγελματικού, μη κλινικού, φροντιστικού περιβάλλοντος που έρχεται σε αντίθεση με τον παραδοσιακό οργανισμό κοινωνικών υπηρεσιών; Βασιζόμενη σε καίριες αρχές της κοινοτικής ψυχολογίας θα αναλύσω πώς η χωροταξική δόμηση και τα θεσμικά κτίρια του συσσιτίου μπορούν να εκφράζουν τις ιδεολογίες βάσει των οποίων λειτουργούν τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά. Οι διαδικασίες, οι ροές των υλικών και ανθρώπων και η επιτέλεση της καθημερινής ζωής μέσα στον χώρο και το προαύλιο επηρεάζουν και επηρεάζονται από τη φυσική και συμβολική δομή.

Σοφία Φαλιέρου

Χορογράφος, performer, συστημική ψυχοθεραπεύτρια, καλλιτεχνική διευθύντρια Dance Days Chania

Χρύσα Γεωργίου

Αρχιτέκτονας, υπεύθυνη παραγωγής Dance Days Chania

Το κινούμενο σώμα στον δημόσιο χώρο ως συλλογική πράξη και αποτύπωμα

Το Διεθνές Φεστιβάλ Σύγχρονου Χορού Dance Days Chania υλοποιείται από το 2011 και αποτελεί πλατφόρμα δημιουργίας στον δημόσιο χώρο εστιάζοντας στη σημασία των καλλιτεχνικών συμπράξεων και στην ανάπτυξη του κοινωνικού γίνεσθαι. Ένα εγχείρημα μεγάλης κλίμακας, το οποίο δίνει έμφαση στον κοινωνικό και καλλιτεχνικό χαρακτήρα του και ιχνηλατεί τις διαδρομές του σώματος ως μονάδας ή σε συσχέτιση με άλλα σώματα συνθέτοντας έναν κοινό τόπο.

Στην εισήγηση μέσα από παραδείγματα χορευτικών επιτελέσεων σε δημόσιους χώρους των Χανίων και καλλιτεχνικών πρότζεκτ που αφορούν στην κοινότητα, επιχειρούμε να παρουσιάσουμε τη σημασία της σύνθεσης ομάδων ανθρώπων με κοινούς σκοπούς, την ουσία της αίσθησης του «ανήκειν», αλλά και πώς αυτά συμβάλλουν σε μια συλλογική επιδίωξη κοινωνικών μετατοπίσεων. Η δράση του ανθρώπου στη δημόσια σφαίρα μεταφέρεται ως αποτύπωμα στον χώρο μέσα από καλλιτεχνικές πρακτικές, δημιουργώντας μια αλυσιδωτή αντίδραση. Ένα σύστημα αλληλοτροφοδότησης και ενεργοποίησης διαφορετικών ατόμων, όπου μέσα από εφήμερες δημιουργίες και παρεμβάσεις, διαμορφώνουν τόπους για να εκφράσουν μέσω της τέχνης του σώματος τις ανάγκες, επιθυμίες και θέσεις τους.

Πώς ο χώρος αντανakλά προβολές του δημιουργού αλλά είναι και σημείο έμπνευσής του; Πώς η επαφή με τη σωματικότητα προκαλεί και δίνει δυνατότητες για ψυχικές εξερευνήσεις και διεργασίες; Πώς η κοινότητα, κοινωνός και συμμετοχός επωφελείται από την πρόκληση; Και πώς η μία συνθήκη λειτουργεί ως αρωγός της άλλης;

Ειρήνη Καμαράτου

Ψυχολόγος, Υπ. Δρ. Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τόπος επιτήρησης, τόπος εξαίρεσης: Μελέτη της διαχείρισης υπόθεσης ανήλικης προσφύγισσας σε Δομή Φιλοξενίας

Από την έναρξη της ονομαζόμενης «προσφυγικής κρίσης», στην Ελλάδα διαμορφώθηκαν περίπου 30 δομές στέγασης αιτούντων άσυλο εντός των οποίων επιχειρούσαν διεθνείς και εγχώριες ΜΚΟ παρέχοντας υπηρεσίες και αγαθά στους/στις διαμένοντες/ουσες. Πολύ συχνά αποκομμένα από τον αστικό ιστό, τα ονομαζόμενα καμπς, αποτέλεσαν κοινότητες η δομή και η οργάνωση των οποίων δεν αποτελούν ουδέτερα ζητήματα τεχνικής ή μηχανικής φύσεως αλλά συνδέονται άρρηκτα με μηχανισμούς ελέγχου και άσκησης εξουσίας. Ο χώρος στα καμπς σχεδιάζεται με τρόπο που ρυθμίζει τη ροή, την ορατότητα και τη συμπεριφορά των ατόμων. Η κοντινότητα των οικίσκων, η συγκατοίκηση συχνά με αγνώστους, οι φράχτες, η περίοπτη θέση των κοινωνικών υπηρεσιών και παράγουν μια καθημερινή εμπειρία επιτήρησης. Εντός των δομών συχνά διαδραματίζονταν γεγονότα που άπτονταν του πεδίου της «κοινωνικής προστασίας» όπως σοβαρές ιατρικές υποθέσεις, υποθέσεις έμφυλης βίας ή παιδικής προστασίας. Οι τελευταίες, αναδύθηκαν ως εξέχουσες στις πολιτικές διαχείρισης του προσφυγικού πληθυσμού μια και σχεδόν ο μισός πληθυσμός των δομών αποτελούνταν από παιδιά ασυνόδευτα, διαχωρισμένα ή με τις οικογένειές τους.

Η παρουσίαση αυτή, αφορά στη μελέτη περίπτωσης ανήλικης προσφύγισσας, υιοθετημένης από μόνο άντρα, και πώς αυτή αντιμετωπίστηκε από τους φορείς παιδικής προστασίας εντός και εκτός της Δομής Φιλοξενίας που διέμενε όταν υπήρξαν υποψίες κακοποίησής της. Από τη μία, η δομή του καμπ καθώς και οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων και των εργαζόμενων συντέλεσαν στον αυξημένο έλεγχο του τρόπου που ασκούσαν η γονεϊκότητα από τον πατέρα. Από την άλλη, ενδεχομένως λόγω της απομόνωσης της δομής, οι θεσμοί εκτός των επιχειρούντων εντός της, παρουσίασαν δισταγμό να παρέμβουν όταν χρειάστηκε. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Ελεγχόμενη Δομή Φιλοξενίας αναδύεται ως τόπος ταυτόχρονα αυξημένης επιτήρησης και ελέγχου της γονεϊκότητας αλλά και ως τόπος εξαίρεσης από τον έλεγχο. Εγείρονται ευρύτερα ερωτήματα που αφορούν στη συγγένεια, στη γονεϊκότητα, τη διακυβέρνηση του προσφυγικού πληθυσμού, στις πολιτικές παιδικής προστασίας και στην ανθρωπιστική βοήθεια.

Εύα Παπατζανή

Εντεταλμένη Διδάσκουσα, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνείο Κρήτης & Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών-ΕΚΚΕ

Τόποι και τρόποι συνάντησης με τη διαφορά: διαπραγματεύσεις χωροκοινωνικών γειτνιάσεων και μικρο-διαχωρισμών στις γειτονιές της Αθήνας

Η παρούσα εισήγηση καταπιάνεται με το ερώτημα των τρόπων και των τόπων της συνάντησης με τη διαφορά και την ετερότητα που προκύπτουν από τη μεταναστευτική εγκατάσταση στον αστικό χώρο. Η συνάντηση με τη διαφορά εννοιοδοτείται και διερευνάται ως μια ενιαία, ανοιχτή και δυναμική διαδικασία που συγκροτείται από, και αναπαράγει τη συνεχή διαπραγμάτευση τόσο χωροκοινωνικών αποστάσεων, ορίων, αποφυγής, μικρο-διαχωρισμών, και βίας, όσο και χωροκοινωνικών (διεθνοτικών και όχι μόνο) γειτνιάσεων, επαφών, οικειοτήτων και σχέσεων συνύπαρξης στον αστικό χώρο. Η έννοια της συνάντησης συγκροτείται θεωρητικά μέσα από τη συνομιλία διαφορετικών θεωρητικών επεξεργασιών: α) προσεγγίσεις γύρω από τη «γειτνίαση» και την «εγγύτητα», συμπεριλαμβανομένων των «θεωριών επαφής» για τη μελέτη του αστικού χώρου και β) προσεγγίσεις γύρω

από την «απόσταση» και τον χωροκοινωνικό «διαχωρισμό».

Η εισήγηση συζητά όψεις των παραπάνω όπως εκδηλώνονται στον αστικό χώρο της Αθήνας, αντλώντας από έρευνα πεδίου και συνεντεύξεις με μετανάστες/τριες διαφορετικών εθνότητων και φάσεων εγκατάστασης (από την Αλβανία, το Πακιστάν), και προσφύγων που εγκαταστάθηκαν από το 2015 και μετά, καθώς και με έλληνες/ίδες κατοίκους. Η πόλη της Αθήνας γίνεται αντιληπτή ως ένα περιβάλλον χωρικής εγγύτητας και αναπόφευκτων συναντήσεων, με τη συνάντηση ως συνθήκη να επιφέρει το ερώτημα της συνάντησης ως πρακτικής στο συγκείμενο του καθημερινού ρατσισμού και των πολυδιάστατων κρίσεων των τελευταίων ετών.

Η έρευνα αναδεικνύει μια ποικιλία συναντήσεων με πολλαπλές χρονικότητες και χωρικότητες που ξεδιπλώνονται μέσα από τη συνεχή διαπραγμάτευση ορίων γύρω από την εθνότητα, τη διάρκεια εγκατάστασης, το νομικό καθεστώς, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την τάξη. Αναδεικνύεται επίσης η σημασία των τόπων της συνάντησης σε πολλαπλές κλίμακες, οι μικροδημόσιοι τόποι και οι αντιχώροι, οι τόποι που η συνάντηση προϋποθέτει αλλά και δημιουργεί, τόποι που ενέχουν διεθνотικές σχέσεις συνύπαρξης αλλά και μικρο-διαχωρισμούς, οικειοποιήσεις που αποκλείουν, ή την αποφυγή και τον καθημερινό ρατσισμό. Η συνάντηση, έτσι, αναδύεται ως το δικαίωμα στη διαπραγμάτευση της διαφοράς, και αποτελεί συγκροτητικό στοιχείο του αστικού χώρου και της αστικής ζωής.